

Orbán Ottó

Rejtett működés

Esszék, cikkek, kisprózák

A kötet megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap támogatta

Az írások eredeti megjelenései:
Honnan jön a költő? Magvető, 1980
Cédula a romokon. Magvető, 1994
Boreász sörénye. Magvető, 2001

Micimackó tézisei irodalmunk egyes kérdéseiről

Széles körben tudott dolog, hogy magyar ember nem beszél idegen nyelveken. Ehelyett ősi szokás szerint ül a tornácon, szíja pipáját, hallgat, egy mukk, annyit sem szól, s mind e bokros teendői közepette mélységes derűvel mosolyog azon, hogy lám, miféle különös népei vannak Isten kerek világának, olaszul meg franciául csiripolnak. Századok jönnek-mennek (közben a pipa ki-kialszik, affene!), s mindössze annyi a változás, hogy egy időtől fogva már a kuruc hazafiság is sarkallja a honát szerető magyart recsegve törni a németet. Igaz, némelykor a századok során, a változó sikerrel egymást öldöső seregek által fölvert porban föltűnik egy-két izgága, idegen nyelveken kotyogó, deviáns alak, mint teszem azt Janus Pannonius vagy Bartók Béla, de ez a lángpanorámás háttér előtt pipázó ember híres nyugalmán nem sokat változtat. Jöhet neki annyi lánglelkű finnugor, ahány csak akar, ő bizony csak nem ugor, hanem rendületlen ül, mint Vörösmarty Mihály, aki kőbe vésve, szoborként hallgatja a lábainál kalapozó vén cigány hamis hegedülését, szemközt az Elizélt palotával, pár lépésre a Gerbeaud cukrászda nyaranta a fagyaltfalók színpompás vendégsegérével tarka teraszától. Ahogy a nagy posztmodern filozófus (és egy bizonyos szemszögből nézve Nádas Péter mellett a legnagyobb magyar író) Esterházy Péter mondotta volt, más helyen, más tárgyról, de örök érvényel: „Ennyi!”

A rendszer lebontását a hazai reformértelmiség persze már korábban megkezdte. A harmincas évek művelt irodalompartolója *hökszli*-nek ejtette Aldous Huxley világhatású, modern angol író nevét (*és mitől volt világszám a hapek?*, kérdezi a kisebbik lányom, tervei szerint szintén leendő anglista, *tűzet tudott nyelni?*), *piköpn*ek – sejtetőleg a kiköp mintájára – a *pick up*ot, és ha megérte századunk hatvanas-hetvenes éveit, a sűrűsödő nemzetközi konferenciákon halálra szégyellte magát a két háború közt fölszedett rossz kiejtéséért, mégis megpróbált legalább megnyikkanni. Nagyobb gond nélkül beszélni azonban csak a következő generációk kezdtek. Ironikus módon épp az összeomlófélben lévő pártállam roskadozó egyetemei bocsátották ki legnagyobb

számban a szilárd nyelvtudású diplomásokat, az új idők tárgyalni tudó szakértőit, menedzsereit, szélhámosait. És, hogy el ne felejtjük, zömmel a szövegelvű irodalom hazai meghonosítóit és művelőit is.

E *szövegelők* közül egy a jeles tehetségű, modern prózaszerző, a lázas ifjúból mindinkább módszeres felnőtté érő Molnár Miklós is, e helyt őszinte tiszteletünknek és csipelődő hajlamunknak egyaránt tárgya. Ő ugyanis már olyan jól tud angolul, hogy őt egyenesen Joyce *Ulyssese* sújtja főbe, olyannyira méghozzá, hogy az erőteljes irodalmi ráhatás alanya azóta is szédül belé, mint ébredéskor az önnön nyomában tántorgó Finnegan. Kívánjunk tehát a magyar *ír(ó)nek(nak)* bőséges reggelit, és térjünk a tárgyra.

Molnár Miklós nyelvtudása nehézfajművén hajt be Karinthy gubancos angolkertjébe, és a filológia éles kaszapengéjével vág rendet benne. Kevésbé költőien: kimutatja Karinthy nemzedékek óta rajongás övezte Milne-fordításairól, a Micimackó-könyvekről, hogy fordításnak csapnivalók, hűtlenek, felületeseek, helyenként hamisításszámba menő részletekkel.

Morzosoljunk el a szemünk sarkában akár egy-két könnyecseppet is, be kell látnunk, hogy a bíráló mosolytalan arca nem egy ámokfutóé, s hogy a szívünkhöz nőtt tárgy bőségesen rászolgál a szigorú kritikára. A mára tisztos iparrá szerveződött magyar műfordítás bármelyik nagyüzemének anyagátvevője, ismertebb nevén a kiadói kontrollszerkesztő seprővel kergetné ki a szobájából azt, akinek lenne képe ilyen elemi hibáktól hemzsegő szöveggel beállítani hozzá. Karinthy félreért, kihagy, önkényesen változtat, átír, tobzódik a bűnben.

Szegényebbek vagyunk tehát egy legendával?

Egy tanulással mindenesetre gazdagabbak.

Molnár Miklós bűnüldözőben maga is bűnbe esik. Úgy belevakul Milne szövegébe, hogy elveszíti a mértéket Karinthyhoz.

Már Déry Tibor szájából sem hangzott jól, amikor önéletrajzában Karinthyt lehumoristázta; mit szóljunk ahhoz, hogy Molnár Miklós Karinthy olcsó szóvicceiről értekezik? Molnár Miklós előadásában az a kép kerekedik ki, hogy egy mélyjáratú, a kínai filozófiával rokonszenvező, a komoly írók klubjába is fölvehető angol író remekművét egy felületes pesti kabarészerző a maga léha viccelődésével tönkresilányítja és szalonképtelenné teszi.

Ez történik-e, ennyi történik-e valójában?

Ha már a mélység bűvárul szegődünk, bukjunk mélyebbre a szöveg felületénél. Molnár Miklós főként az angol humor mögött derengő kínai eszmét, témánkhoz illő, közepes árfekvésű szóviccel élve, a *God save Tao-te King* szemkápráztató mutatványát kéri számon Karinthytól,

nem gondolva azzal, hogy ez a fénytörési jelenség nagyon is helyhez és időhöz kötött. Milne a viktoriánus Anglia szülötte, a világ iránti érdeklődésének mélységét, természetességét, mondhatnánk, legitim voltát a British Museumban, részben kalózok által fölhalmozott műkincshegy magassága jelzi és szavatolja, azaz a Tao derengő fényében, fájdalom, az Elgin Marbles körvonalai is földeregenek; más szóval Milne és medvebocsa mögött olyan szilárdan áll a maga világképével a brit világbirodalom, mint – *mutatis mutandis* – Horatius és kortársai mögött a magáéval a római. Milne enyhe meghatottságtól párás humorának egyik forrása az a hevesen feltörő érzés, hogy kisgyerekként egy világbirodalom leendő polgára is, ni, milyen ennivalóan édes. A gyerekhős, mint a megértő felnőttek órá, maga is egy áttekinthető világrend középpontjából mosolyog az ő csacsi, öreg medvéjére. Vérlázító, de így igaz: egy birodalom mosolyához, hogy hitelesen ragyoghasson, legalábbis egy másik birodalom kell háttérnek. Mi meg sétálhatunk az átlag tízévenként átkeresztelt utcáinkon.

Karinthy, mondhatnánk udvariasabban is, de így mondjuk, lángész. Mellesleg egy rendetlen fráter, *sorry to say*, egy adóssághalmozó pesti link, aki örökös anyagi gondjai közepette elfelejti megírni a tehetségéhez méltó, összefoglaló, nagy művet, ehelyett több, a tehetségéhez méltó életművet hagy ránk, a költőét, a novellistáét, a humoristáét, a parodistáét, hogy csak a jelentősebbeket említsük: minden ízében korának fia és egyben annak a nagy porfelhőnek a neveltje, mely egy összeomlott császárság helyén gomolyog az égig, és amelyben az ifjú Törless, a kortalan Joseph K. és a csodálatosan hülye Švejk mellett egyszerre csak föltűnik pondrólényének rugalmas filozófiájával dr. Ugyanaz. Csak sejtjük, hogy mi történhetett. A léha, de végtelenül kíváncsi szellem, mint máskor mássá, most éppen egy angol kertben lakó medveboccsá kívánt változni. A fordítás kulimunkájához persze nem fült a foga. Nem kizárt, hogy *négerrel* dolgoztatott: az eredményről híven tájékoztat Molnár Miklós, a szövegelemző, aki eközben sajnálatos módon háttérbe szorítja Molnár Miklóst, az író. Ez utóbbinak ugyanis meg kellett volna éreznie azt, hogy Karinthy nem kisszerű csirketolvaj, hanem a maffia hírhedt Keresztapája. Minthogy ez esetben Karinthy a szó egyszeri és végletes jelentésében műfordít, azaz nem egyes mondatok mögül lopja ki az értelmet (ezt, ha csakugyan volt neki *négere*, megtette az), hanem magát a művet rabolja el, átfordítva azt szövegestől, medvéstől a neki semmit vagy igen keveset jelentő, tartózkodó humorú brit birodalmi világból a maga teli szájjal röhögő, balkánias Budapestjére. *A Tanár úr, kérem* világába, a maga gyerekkoráéba. Ez kétségkívül büntény, annak viszont nagyszabású, mely

tényt említetlenül hagyni nemcsak illetlenség, hanem kritikusi műhiba is. A *Trotechnikus mindig Elek* és társai ugyanis nem pusztán szóviccek; ugyanaz a fényesség lobban föl bennük, amitől Karinthy paródiái különbek mások mégoly találó irodalmi karikatúráinál is; az utóbbiak lehetnek találók, mulatságosak, szellemesek, az övéinek a java mindig elképeszt valami szürrealista csillagrobbanással, amitől Karinthynek e művei is fölrepülnek a költészet mennyboltjára, hogy izzó botránykőként ott húzzanak meteorcsóvát, az eredetijükkel egy magasságban.

Mindez persze nem érinti a szövegkritikus igazságát. Karinthy *Micimackó*-fordításai, ha a szöveg-hűség mai követelményei szerint tesztük vizsgálat tárgyává őket, nincs mese, rosszak. Hanem hát mi ezzel a gond? – kérdezzük nagy álnokul. Fordítsa őket újra, aki tudja! *Hö-hö*, tesszük hozzá, de ezt már csak némán, magunkban.

Mínthogy minden fordító útja a szavak sötét bozótján át vezet. Ott pedig az értelmezés rugós csapdái mellett még egy zenei hallással megvert áspis kélgyó is leselkedik a gyanútlan műbírálóra. Molnár Miklós például rezzenéstelen arccal rója föl Karinthynek azt, hogy a nemzetközi filozófuskörökben is nagyra értékelt medvebocs nevéből elsikkasztotta a Taóban oly fontos jelentést hordozó Pút.

E helyütt átadjuk a szót egy nálunk illetékesebbnek:

SICC, ELEK, MOST VICCELEK

(Micimackó olcsó szellemessége, de ez még semmi, mert ez még csak a CÍME, most jön csak a SZÖVEG!!)

*Vagy lenne, ezer bocs', Winnie, a Fing a tao
műfordításban?*

*Egy medvebocs ebben hinni ingatag,
hű férfitársam.*

MAGVETŐ
KÖNYVKIADÓ ÉS KERESKEDELMI KFT.
www.magveto.hu
www.facebook.com/magveto
magveto.kiado@lira.hu
Felelős kiadó Dávid Anna

Készült a Gyomai Kner Nyomda Zrt.-ben,
a nyomda alapításának 137. esztendejében, 2019-ben
A Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja
Felelős vezető Erdős Tamás vezérigazgató
Telefon: 66/887-400
<http://www.gyomaikner.hu>
E-mail: kneryomda@gyomaikner.hu

Felelős szerkesztő Turi Timea
Kézirat-előkészítő Hradeczký Moni
Korrektor Balogh Emerencia
Műszaki vezető Takács Klári
A könyvet Pintér József tervezte
Kiadványszám 9046
Kner Antikva betűtípusból szedve
978 963 14 3899 4
össz ISBN. 978 963 14 3897 0